

LESPAKKET VOOR

DE DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Regina Sluszný

Oorlogskind
tussen
twee werelden

VRE
DES
CENTRUM

Inleiding

Nadat ze tientallen jaren haar getuigenis deelde tijdens bijeenkomsten, congressen en in onderwijsinstellingen, nam Regina Sluszný plaats voor de camera om haar levensverhaal voor altijd vast te leggen. Haar meeslepende verhaal als ondergedoken Joods kind tijdens de Tweede Wereldoorlog is vanaf nu te zien in de educatieve documentaire van het Vredescentrum *Regina Sluszný: Oorlogskind tussen twee werelden*.

Praktisch

DOELGROEP

Derde graad van het secundair onderwijs

ONDERWIJSDOELEN

Sleutelcompetenties m.b.t. burgerschap, historisch bewustzijn en mediawijsheid

Tip: Met deze documentaire werk je aan de doelstellingen van herinneringseducatie, vredesopvoeding en burgerschapseducatie.

DUUR

Dit lespakket kan variëren van 1 tot 2 lesuren, afhankelijk van de suggesties die je al dan niet volgt.

THEMA'S

Tweede Wereldoorlog, Holocaust, Shoah, bezetting, antisemitisme, discriminatie, uitsluiting, Jodenvervolging, onderduiken, verzet, familie, kind in de oorlog

ANTWERPEN HERDENKT

Dit educatief pakket (de documentaire *Regina Sluszný: Oorlogskind tussen twee werelden* en het bijhorende lespakket) kadert binnen het grotere herdenkingsproject van de stad Antwerpen, namelijk Antwerpen Herdenkt. Met dit project wil stad Antwerpen de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog levendig houden in het heden en de herdenking ervan doorgeven aan volgende generaties.

Legende

In deze handleiding vind je verschillende icoontjes terug.

Dit icoontje verwijst naar de **hoofdvragen** om met jouw leerlingen te bespreken.

Dit icoontje verwijst naar de **antwoorden** die jouw leerlingen zouden kunnen / moeten geven op de hoofdvraag (eventueel met behulp van de hulpvragen).

Dit icoontje verwijst naar de **hulpvragen**. Het is niet de bedoeling om alle hulpvragen te stellen. Deze vragen zijn vooral bedoeld om jou te helpen als je merkt dat het gesprek moeizaam op gang komt.

Dit icoontje verwijst naar de **conclusie** van elke opdracht, namelijk het inzicht dat je met die oefening meegeeft.

Dit icoontje verwijst naar een of meerdere **didactische suggesties**, bv. een uitbreiding of een alternatieve werkvorm.

Dit icoontje verwijst naar **belangrijke praktische informatie**, bv. wanneer je bv. een tijdlijn of invulbladje uit de bijlagen moet gebruiken.

Dit icoontje verwijst naar **interessante informatie** voor de leerkracht, bv. extra achtergrondinformatie, een weetje, een boekentip, ...

DEEL 1

De film van jouw leven

(OPWARMER)

PRAKTISCH

WERKVORM

Onderwijsleergesprek (klassikaal)

BENODIGDHEDEN

Projectiescherm + slides met de vragen voor het klasgesprek

DUUR

5 minuten (geschatte tijd) bij 1 lesuur of tot 15 minuten in het geval 2 lesuren (afhankelijk van de hulpvragen en de suggesties)

DOEL

De leerlingen denken kritisch na over het belang van egodocumenten en de representatie van persoonlijke verhalen en herinneringen.

SUGGESTIES

- Deze opwarmer is optioneel, maar kan een leuke instap vormen om te vertrekken vanuit de leefwereld van de leerlingen.
- Je kan ook langer aan deze oefening besteden. Wij zien het vooral als een opwarmer, maar je kan er zeker meer voor tijd uitrekken als je bv. veel belang hecht aan hoe jongeren via digitale media informatie met anderen delen. Zo past deze oefening ook in lessen rond mediawijsheid en mediageletterdheid.
- Indien nodig kan je er ook voor kiezen om de eerste 5-10 minuten van deze les te besteden aan een opfrissing van jouw eigen geschiedenisles over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Je kan daarvoor gebruik maken van de tijdlijnen in bijlage 1 en 2 van dit lespakket.

Inleiding

Wat je zegt tegen de leerlingen:

“Beeld jezelf even in dat een beroemde cineast een film of documentaire over jouw leven wil maken. Met deze film wil hij of zij een heel intiem portret schetsen: over wat je zoal hebt meegemaakt (de goede en slechte dingen), wat je toen stiekem dacht of luidop zei, hoe je je toen voelde (blij, boos, verdrietig, bang) enzovoort. Deze cineast heeft daar natuurlijk wel wat informatie voor nodig. Egodocumenten zijn daar ideaal voor.”

Vragen

1.

Hebben jullie een idee wat een egodocument is?

Een egodocument (ego = ik) is een bron waarin een persoon zelf aan het woord komt en bv. iets vertelt of toont over zijn of haar leven.

2.

Op welke egodocumenten zou de cineast in ons voorbeeld zich kunnen baseren om die film of documentaire over jouw leven te maken?

Mogelijke antwoorden:

Dagboeken, brieven, reisverslagen, postkaarten, berichtjes op sociale media, foto's en filmpjes, ...

HULPVRAGEN

- Heeft iemand van jullie misschien een dagboek? Wat noteer je daar zoal in?
- Schrijven jullie soms brieven of postkaarten? Wanneer doen jullie dat?
- Gebruiken jullie soms sociale media om iets over jullie dag te vertellen?
- Nemen jullie vaak foto's of filmpjes die jullie vervolgens delen met vrienden of familie? Wanneer doen jullie dat?

SUGGESTIE

- Je kan in plaats van te werken met de hulpvragen ook gebruik maken van de afbeelding in de presentatie om verschillende soorten egodocumenten te bespreken.

- Je ziet bv. een laptop waar mensen allerlei persoonlijke informatie op bewaren.
- Je ziet bv. een smartphone waar mensen bv. berichtjes mee kunnen sturen, foto's en filmpjes kunnen maken, sociale media gebruiken, ...
- Je ziet bv. een fototoestel om leuke momenten of mooie plaatsen te fotograferen (elementen in de afbeelding verwijzen ook naar reizen of vakantie, bv. de wereldkaart, het vliegtuigje en de paspoorten).
- Je ziet bv. een notitieboekje waar mensen anekdotes kunnen neerschrijven. Dit zou evengoed een dagboekje kunnen zijn.

CONCLUSIE

Egodocumenten kunnen allerlei vormen aannemen. Honderd jaar geleden had je bv. handgeschreven brieven en dagboekfragmenten. Die zijn er nog altijd, maar tegenwoordig heb je ook heel wat digitale egodocumenten. Denk maar aan de foto's en filmpjes die mensen via hun sociale media delen, bv. wanneer ze op vakantie zijn, op een verjaardagsfeestje, tijdens een sportwedstrijd, in het park, al wachtend op de bus, ...

3.

Maar zouden wij in de bioscoop eigenlijk een correct beeld van jouw leven krijgen als de cineast zich enkel zou baseren op bronnen die uitgaan van jouw kijk op de dingen?

Waarschijnlijk niet, want die bronnen zijn heel persoonlijk en geven misschien een vertekend beeld.

HULPVRAGEN

- Heeft iemand van jullie ooit de schuld gekregen van iets omdat de leerkrachten of jouw ouders je niet geloofden?
- Heeft iemand van jullie ooit eens een leugentje verteld omdat je er dan beter zou uitkomen?
- Delen jullie ook de minder leuke dingen uit jullie leven online? Of houden jullie dat soort zaken liever geheim?
- Of heb je al momenten gehad dat je er zeker van was dat je iets gezegd of gedaan had, maar dat uiteindelijk bleek dat je je vergist had?

CONCLUSIE

- Soms geloven mensen elkaar niet omdat ze andere ervaringen hebben of niet over dezelfde informatie beschikken.
- Soms delen we bewust bepaalde zaken niet, bv. omdat we ons voor iets schamen.
- Of soms speelt onze herinnering ons parten en weten we niet meer goed wat er exact gebeurd is, bv. waarom je nu net weer ruzie had met iemand of wat je vorige week maandag als ontbijt had.

→ Dat is niet erg. Dat is heel menselijk. Je zou daarom kunnen zeggen dat er drie soorten waarheid zijn: de mijne, de jouwe en de echte.

4.

Hoe zouden wij een meer genuanceerd beeld over jou kunnen krijgen?

[Dit antwoord hangt af van de leerlingen.]

HULPVRAGEN

- Zou ik (de leerkracht) aan de cineast hetzelfde vertellen als hij of zij mij vraagt hoe jij bent of denkt of je gedraagt? Hoe zouden jullie ouders antwoorden?
- Wie zou er nog iets interessant over jullie kunnen vertellen?
- Maar is interessante informatie hetzelfde als betrouwbare informatie?
- Wie zou er iets betrouwbaar kunnen vertellen?

→ Opmerking: Hier kan je het verschil duiden tussen subjectieve en objectieve informatie en informatiebronnen.

CONCLUSIE

- Om correct te zijn, zouden er ook andere perspectieven aan bod moeten komen, bv. vanuit het standpunt van jouw familie, vrienden, burens, klasgenoten, ...
- En behalve subjectieve bronnen (met meningen) zouden er ook enkele objectieve bronnen (met feiten) bestudeerd moeten worden.

5.

Zou het voor de cineast een voordeel kunnen zijn om deze film of documentaire te maken wanneer jij nog leeft? Waarom?

[Dit antwoord hangt af van de leerlingen.]

CONCLUSIE

- De cineast zou aan jou tijdens een interview extra vragen kunnen stellen (bv. over thema's die nog niet voldoende werden besproken).
- De cineast zou uitleg kunnen vragen wanneer hij of zij iets niet begrijpt of omdat er iets onduidelijk is.

DEEL 2

Getuige aan het woord

PRAKTISCH**WERKVORM**

Kijken naar een film (klassikaal)

BENODIGDHEDEN

Projectiescherm + documentaire op YouTube + papier en schrijfmateriaal

DUUR

25 minuten (introdactie + documentaire)

SUGGESTIE

Geef de leerlingen eventueel de opdracht om de woorden te noteren die ze niet begrijpen. Deze kan je dan tijdens de nabespreking uitleggen. In bijlage 3 vind je alvast een verklarende woordenlijst terug.

Hier vind je de link naar de educatieve documentaire:

www.youtube.com/watch?v=cFLsOIMep2E

Inleiding

Wat je zegt tegen de leerlingen:

“Soms gaat er veel informatie over bepaalde gebeurtenissen verloren omdat er weinig fysieke bronnen zijn of omdat mensen die het hebben meegemaakt er niet of weinig over (durven) spreken of gesproken hebben. Dat is jammer. En voor sommige historische gebeurtenissen begint de tijd te korten. Zo vinden we geen getuigen van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) meer omdat zij inmiddels allemaal gestorven zijn. Maar voor de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) zijn er nog enkele getuigen die ons kunnen vertellen hoe het was. Wij gaan nu kijken naar een korte documentaire waarin Regina Slusznay vertelt over wat ze als klein meisje heeft meegemaakt tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Let goed op, want na de film gaan we een paar vragen bespreken.”

DEEL 3

Geschiedenis en herinnering

PRAKTISCH

WERKVORM

Onderwijsleergesprek (klassikaal)

BENODIGDHEDEN

Projectiescherm + slides met de vragen voor het klasgesprek

DUUR

8 minuten (geschatte tijd) bij 1 lesuur of tot 15 minuten in het geval 2 lesuren (afhankelijk van de hulpvragen en de suggesties)

DOELEN

- De leerlingen reflecteren over het spanningsveld tussen geschiedenis en herinnering.
- De leerlingen kunnen uitleggen wat de valkuil van een mondelinge getuigenis is.
- De leerlingen kunnen uitleggen wat de meerwaarde van een mondelinge getuigenis is.

Inleiding

Wat je zegt tegen de leerlingen:

“We hebben zonet gekeken naar de getuigenis van Regina Sluszný. Ik ben benieuwd dat jullie ervan vonden.”
[Laat de leerlingen gerust even hun mening geven.]

Vragen

6.

Zou deze getuigenis van Regina een geschiedenisles over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust kunnen vervangen? Waarom wel of waarom niet?

[Dit antwoord hangt af van de leerlingen.]

→ *Opmerking: Deze vraag dient vooral als opwarmertje voor de volgende vragen.*

7.

Primo Levi zei ooit dat een getuige geen historicus is. Wat zou hij daarmee bedoeld hebben? Het citaat op de volgende slide kan jullie misschien helpen om een antwoord te formuleren.

“Toen ik bij Anna was, hoe klein dat ik ook was, hoe jong dat ik ook was, heb ik toch moeten beseffen dat mijn ouders nog in leven waren. Want Anna heeft me ooit verteld, na de oorlog, dat ze een paar keer had gevraagd of dat ik haar moeke zou kunnen noemen. En schijnbaar is altijd mijn antwoord geweest: “We zullen volgende week beginnen, Anna.” En die volgende week is nooit aangebroken. Dus dat kinderhartje heeft dat niet toegelaten. Alhoewel ik enorm van Anna en Charel hield, was dat ergens een stap te ver.” *(Regina)*

HULPVRAGEN

- Weet je nog hoe oud Regina was toen de oorlog uitbrak?
- Hoe oud was Regina toen ze in onderduik ging?
- Denken jullie dat iemands leeftijd een impact heeft op hoe hij of zij zich bepaalde dingen herinnert?
- Zou de context (bv. een vrolijke of traumatische gebeurtenis) ook een impact kunnen hebben?

INFO VOOR DE LEERKRACHT

Hieronder vind je enkele woorden of zinsdelen die onderstreept zijn. Deze verwijzen naar het subjectieve karakter van de getuigenis.

“Toen ik bij Anna was, hoe klein dat ik ook was, hoe jong dat ik ook was, heb ik toch moeten beseffen dat mijn ouders nog in leven waren. Want Anna heeft me ooit verteld, na de oorlog, dat ze een paar keer had gevraagd of dat ik haar moeke zou kunnen noemen. En schijnbaar is altijd mijn antwoord geweest: “We zullen volgende week beginnen, Anna.” En die volgende week is nooit aangebroken. Dus dat kinderhartje heeft dat niet toegelaten. Alhoewel ik enorm van Anna en Charel hield, was dat ergens een stap te ver.” (Regina)

CONCLUSIE

Hier verwijst Regina al naar haar jonge leeftijd. Regina was een kleuter toen ze in onderduik zat bij Anna en Charel. Ze was dus geen tiener of volwassene. Het is ook Anna die haar na de oorlog vertelde meer verteld had over haar periode als ondergedoken kind. Regina vertelt haar verhaal dus op basis van feiten (algemene kennis over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust), haar eigen ervaringen en herinneringen én de herinneringen die haar via Anna en anderen na de oorlog verteld zijn. Het beklijvende verhaal van Regina blijft met andere woorden een subjectieve bron en dat is wat Primo Levi bedoelde.

8.

Wat is volgens jullie het verschil tussen geschiedenis en herinnering?

[Dit antwoord hangt af van de leerlingen.]

HULPVRAGEN

- Is iets automatisch waar omdat jij het je zo herinnert?
- Wat doet een historicus volgens jullie?
- Wanneer is iets wetenschappelijk onderbouwd? Enkel als je fysiek bewijsmateriaal hebt?
- Wat zou kunnen dienen als fysiek bewijsmateriaal voor de vervolging van de Joden door de nazi's in de aanloop naar en tijdens de Tweede Wereldoorlog?
- Wat zou je doen als je weinig of geen fysiek bewijsmateriaal hebt? Hoe zou je dan de waarheid kunnen achterhalen? Hoe doet een detective dat? Of een rechter in de rechtbank?

INFO VOOR DE LEERKRACHT

Tijdens de Holocaust probeerden de nazi's alle Joden (mannen en vrouwen, kinderen, volwassenen, ouderlingen, ...) te vermoorden en de Joodse cultuur te wissen door tal van gebedshuizen, boeken en kunstvoorwerpen te vernielen. De nazi's wilden op die manier zowel de geschiedenis als de toekomst van de Joden afnemen.

Tegen het einde van de oorlog, toen Duitsland besepte dat het aan de verliezende hand was, probeerden de nazi's nog gauw de bewijzen van hun oorlogsmisdaden te vernietigen. Uitroeiingscentra zoals Sobibor en Treblinka werden bv. met de grond gelijk gemaakt en met bomen overplant, archieven werden in brand gestoken, ... Hierdoor gingen veel bronnen verloren, maar niet allemaal! Tot op de dag van vandaag doen verschillende instellingen belangrijk onderzoek naar deze periode en worden er nog altijd archieven ontdekt, bewaard en ontsloten om de waarheid aan het licht te brengen. En (opgenomen) getuigenissen maken daar een onmiskenbaar deel van uit.

CONCLUSIE

Geschiedschrijving is een wetenschappelijke discipline. Historici vertellen niet zomaar verhalen over vroeger. Op basis van bronnenonderzoek brengen ze het verre of nabije verleden in kaart. Ze analyseren de historische gebeurtenissen vanuit verschillende standpunten en verbinden feiten om een beter inzicht te krijgen in het grotere verloop van de dingen (bv. oorzaken en gevolgen).

Toch werken historici in hun zoektocht naar antwoorden vaak met informatie die niet per se wetenschappelijk is, namelijk herinneringen. De getuigenis van Regina is daar een mooi voorbeeld van als we het gaat over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust in België. Herinneringen zijn soms onvolledig en subjectief of gevormd door anderen (zie citaat Regina in de vorige opdracht). Het gaat over de herinnering van een persoon en het geheugen van mensen laat hen soms in de steek. Of ze vergeten dingen, of ze herinneren zich eenzelfde feit anders.

Maar dat zie je ook wel eens bij andere bronnen: doorheen de geschiedenis zijn er veel fysieke bronnen verloren gegaan (bv. door natuurrampen of opzettelijke vernieling) of ze bevatten niet alle informatie (bewust of onbewust) of ze spreken elkaar tegen (afhankelijk van het perspectief). En dan is het aan de onderzoeker om kritische vragen te stellen. Wat dat betreft lijkt een historicus een beetje op een detective! Bij gebrek aan fysiek bewijsmateriaal gaat hij of zij op zoek naar getuigen die erover kunnen vertellen. Alles samen wordt de puzzel gelegd.

9.

Waarom is het nog belangrijk om naast wetenschappelijk onderzoek te luisteren naar persoonlijke verhalen die misschien niet altijd even correct of volledig zijn?

Mogelijke antwoorden:

- “Geschiedenisboeken zijn saai.”
- “Geschiedenis is vaak zo abstract.”
- “Het is soms moeilijk om je voor te stellen hoe iets was als je het niet hoort van iemand die er zelf bij was.”
- ...

HULPVRAGEN

- Wie kan zich gemakkelijk voorstellen hoe het leven honderd jaar geleden was? Wie vindt dat moeilijker? Waarom?
- Wat maakt dat de geschiedenis voor jou tot leven komt? Wat maakt het tastbaar?
- Zouden jullie graag hebben dat Regina naar de klas komt? Zouden jullie dat een meerwaarde vinden? Waarom?

CONCLUSIE

Persoonlijke getuigenissen zijn ontzettend waardevol. Ze tonen de mensen achter de statistieken die je vaak in geschiedenisboeken ziet. De geschiedenis wordt op die manier heel tastbaar, want je ziet en hoort de persoon zelf. Je voelt de impact van de geschiedenis beter. Vergelijk het gerust met een bezoek aan een plek waar de geschiedenis zich heeft afgespeeld. Dat is heel anders dan dat je erover leest of enkel naar een foto van die plaats kan kijken. Net zoals getuigenissen spelen herinneringsplaatsen een belangrijke rol om de geschiedenis en de herinnering aan de geschiedenis levend te houden. Bovendien krijg je zo de kans om beter te begrijpen waar mensen in moeilijke situaties (zoals Regina tijdens de oorlog) mee te maken hadden welke keuzes ze moesten maken.

DEEL 4

6 miljoen verhalen

PRAKTISCH

WERKVORM

Onderwijsleergesprek (klassikaal)
+ optie thuisopdracht

BENODIGDHEDEN

Projectiescherm + slides met de vragen
voor het klasgesprek + invulblaadje
vergelijkende opdracht (voor in de klas
of thuis)

DUUR

8 minuten (geschatte tijd) bij 1 lesuur
of tot 15 minuten in het geval 2 lessuren
(afhankelijk van de hulpvragen en de
suggesties)

DOEL

De leerlingen beseffen dat elke
getuigenis een uniek en persoonlijk
verhaal brengt en je eenzelfde
historische gebeurtenis vanuit
verschillende standpunten en ervaringen
kan bekijken.

Inleiding

Wat je zegt tegen de leerlingen:

“Tijdens de Holocaust werden er in Europa
ongeveer 6 miljoen Joden vermoord: mannen en
vrouwen, kinderen, volwassenen, ouderlingen, ...
Dat aantal is enorm.”

Vragen

10.

Regina vertelt over haar beleving van die periode en ondanks de angst en het verdriet zou je kunnen zeggen dat de oorlog voor haar min of meer goed afliep. Waarom?

Zij werd na de oorlog herenigd met haar ouders en twee broers die de oorlog allemaal hadden overleefd.

11.

Voor haar latere echtgenoot Georges Suchowolski en zijn familie verliep de oorlog anders. Lees de tekst over het leven van Georges. Probeer vervolgens enkele gelijkenissen en verschillen met het verhaal van Regina op te lijsten.

PRAKTISCH

- In bijlage 4 vind je het levensverhaal van Georges en de invultabel voor de leerlingen terug.
- Verdeel de leerlingen in groepjes van 2 en laat hen samen de tekst lezen en de tabel invullen. Bespreek vervolgens klassikaal.

SUGGESTIE

- Vraag 11 met bijlage 4 kan je eventueel ook als thuisopdracht meegeven.

[Zie onderstaande tabel voor de correctiesleutel. Mogelijks denken de leerlingen nog aan andere zaken.]

GELIJKENISSEN	VERSCHILLEN
Georges en Regina waren allebei kinderen toen de oorlog uitbrak.	Georges was wel al iets ouder, waardoor hij veel zaken bewuster heeft meegemaakt dan Regina.
Beide families gaan vrij snel in onderduik omdat ze beseffen dat het leven voor hen anders te gevaarlijk wordt, maar het is moeilijk om een schuiladres te vinden.	De familie van Regina sprak Nederlands en kon daardoor gemakkelijker onderdak vinden in Vlaanderen. Voor de familie van Georges was dat anders omdat zij Frans spraken. Zij vluchtten daarom naar Wallonië. Voor de familie van Georges boden de minder bevolkte heuvels in de Ardennen aanvankelijk wel een zekere veiligheid, meer dan in de Vlaamse steden.
Op een bepaald moment kwamen de nazi's beide families op het spoor.	De familie van Regina werd op tijd gewaarschuwd, waardoor Regina nog afscheid kon nemen van haar ouders. De ouders van Georges werden tijdens een klopjacht verrast en door de nazi's gearresteerd terwijl hij vanuit het raam toekeek. Hij kon geen afscheid nemen.
Zowel Regina als Georges moesten de oorlog in onderduik doorbrengen zonder hun ouders.	Na de oorlog keerden de ouders van Regina terug. Georges heeft zijn ouders nooit meer teruggezien. Zijn mama, papa, grootouders en zus overleefden de oorlog niet. Georges bleef alleen achter.

CONCLUSIE

Door aandacht te besteden aan persoonlijke verhalen, kan je zien dat de geschiedenis niet louter wit of zwart is en dat niet iedereen de geschiedenis op dezelfde manier beleefde. Ook niet de Joodse slachtoffers. Je zou kunnen besluiten dat wie een geschiedenis van de Holocaust wil schrijven, 6 miljoen geschiedenissen zou moeten schrijven. Of wie de geschiedenis van de Holocaust wil begrijpen, zou 6 miljoen verhalen moeten lezen.

DEEL 5

Hoe gaan we verder?

(AFSLUITER)

PRAKTISCH

WERKVORM

Onderwijsleergesprek (klassikaal) + verzamelen van ideeën voor toekomstige klas- of schoolprojecten m.b.t. herinneringseducatie, vredesopvoeding en/of burgerschapseducatie

BENODIGDHEDEN

Projectiescherm + slides met de vragen voor het klasgesprek

DUUR

4 minuten (geschatte tijd) bij 1 lesuur of langer in het geval 2 lesuren (bv. het gebruiken van de resterende tijd voor het concretiseren en uitwerken van een of meerdere ideeën)

DOEL

De leerlingen formuleren concrete acties om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust levend te houden.

Vraag

12.

Elie Wiesel zei ooit: 'Wie naar getuigen luistert, wordt zelf getuige.' Hoe kunnen jullie helpen om het verhaal van Regina niet verloren te laten gaan?

[Dit antwoord hangt af van de leerlingen.]

HULPVRAGEN

- Wat kunnen wij op school doen?
- Kunnen wij iets maken (bv. een gedicht, een filmpje, een reis)?
- En welke boodschap willen we daarin verwerken?
- Of wie wil graag meer leren over deze periode en wat zou je dan graag te weten komen?

SUGGESTIES

- Ga later met de input uit deze oefening aan de slag. Samen met de leerlingen kan je allerlei creatieve projecten opstarten. Misschien willen de leerlingen wel een kunstwerk of een gedicht maken of zouden ze graag een getuige uitnodigen en vragen stellen. Wie weet heeft deze les hen zelfs geïnspireerd om meer over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust te lezen of een museum of een herinneringsplaats te bezoeken.
- Voor onze educatieve documentaire werkte het Vredescentrum nauw samen met Regina Slusny. Wie haar graag een brief of postkaart wil schrijven, kan deze altijd aan ons bezorgen. Wij geven alle inzendingen vervolgens aan Regina.

Postadres:

Bibliotheek Permeke
t.a.v. het Vredescentrum en Regina Slusny
De Coninckplein 25-26
2060 Antwerpen

- Wil je meer persoonlijke verhalen ontdekken over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust in België? Op de websites van Antwerpen Herdenkt, Belgium WWII, Kazerne Dossin, het Fort van Breendonk, het Legermuseum en Stichting Auschwitz kan je terecht voor getuigenissen, korte biografieën, foto's en bronnenmateriaal!
www.antwerpenherdenkt.be
www.belgiumwwii.be
www.kazernedossin.eu en www.kazernedossin.memorial
www.breendonk.be
www.klm-mra.be
www.auschwitz.be
- Ontdek zeker ook onze andere educatieve formules! www.vredescentrum.be

BOEKENTIP

Paul De Keulenaer (2012). *Vergeten Oorlogskinderen. Het levensverhaal van de ondergedoken Joodse kinderen Regina en Georges*. ASP (Academic and Scientific Publishers): Brussel.

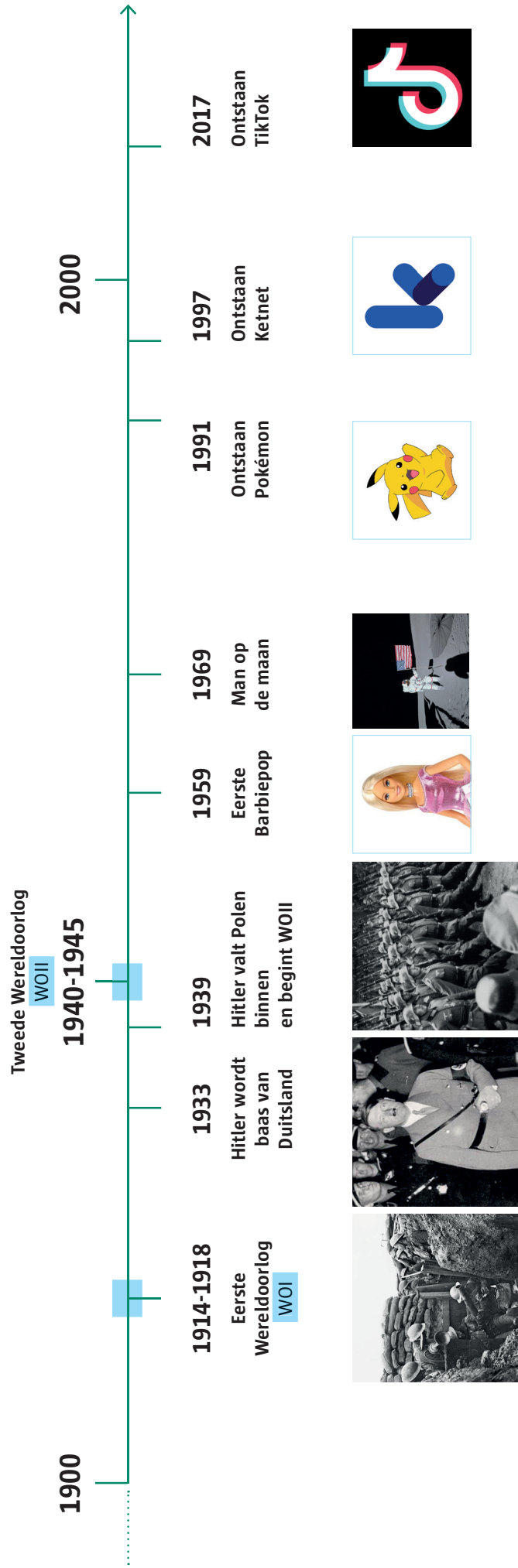

BIJLAGE 1

Tijddlijn 1

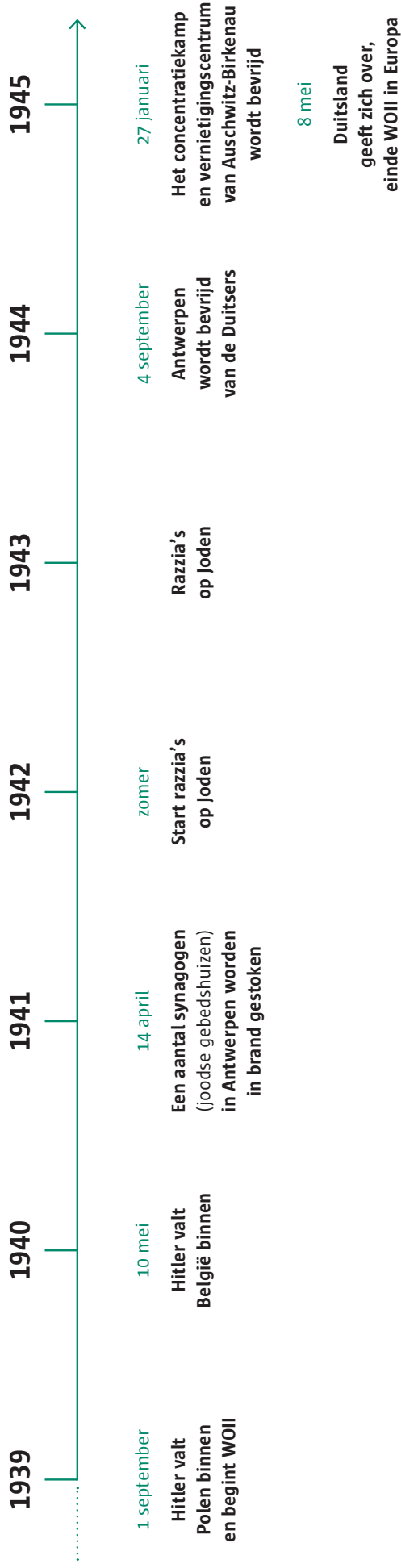
- Tweede Wereldoorlog: van 1940 (begin in België) tot 1945.
- Adolf Hitler, leider van Duitsland, wil Duitsland uitbreiden. Volgens hem is het Duitse volk het beste van de wereld en het meest geschikt om de wereld te leiden. Hij begint met de verovering van Oostenrijk, Tsjecho-Slowakije en Polen.
- Engeland en Frankrijk verklaren Hitler de oorlog na zijn inval in Polen in 1939. Maar daar trekt Hitler zich niets van aan.
- Hitler wil zijn rijk graag nog verder uitbreiden.

BIJLAGE 2

Tijdlijn 2 WOII

- Nadat Hitler ook Denemarken en Noorwegen bezet, valt het Duitse leger op 10 mei 1940 Frankrijk aan via België, Nederland en Luxemburg.
- Het Duitse leger is groot en sterk.
- De Belgische regering vlucht naar het Verenigd Koninkrijk.
- België geeft zich al snel over.
- Vijf jaar lang leven de Belgen in oorlog.
- Ook vele, vele kinderen...

BIJLAGE 3

Verklarende woordenlijst

Jodenvervolging

Jodenvervolging is het georganiseerd geweld tegen Joodse mensen. De bekendste Jodenvervolging is de Holocaust, de systematische vervolging en moord op Joden door de nazi's in Duitsland en bezet Europa voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de Holocaust kwamen naar schatting 6 miljoen mensen om het leven.

Razzia

Een razzia (of klopjacht) is een (door de overheid) georganiseerde grote opsporing of jacht op een groep mensen. Deze werden door milities, de politie of het leger uitgevoerd. Regina vertelt over de razzia's in Antwerpen, waarbij de Duitsers straten afsluiten en huis per huis op zoek gaan naar Joodse mensen, om deze weg te voeren. Ze kregen hierbij in Antwerpen soms hulp van de Antwerpse politie. De Duitsers kenden de adressen van de Joodse mensen door de Jodenregisters en wisten dus waar ze woonden.

Jodenregister

Een Jodenregister is een lijst waar alle Joodse mensen in staan geschreven. Joodse mensen waren tijdens de Tweede wereldoorlog verplicht om zich in die lijst te laten opnemen.

Kazerne Dossin

Dit is de plaats in Mechelen waar de Joodse mensen bij elkaar werden gebracht na een razzia of arrestatie, en van daaruit werden ze op treinen gezet naar het vernietigingskamp Auschwitz in Polen. Vandaag is dit een museum ter nagedachtenis aan de mensen die werden weggevoerd, en waarvan de meesten niet levend terug kwamen. In totaal gaat dit over meer dan 25.000 mensen.

Auschwitz

Auschwitz was een concentratiekamp dat tijdens de Tweede Wereldoorlog door nazi-Duitsland in Polen werd gebouwd. Auschwitz was het grootste van alle Duitse concentratiekampen. Ongeveer 1,3 miljoen mensen werden naar Auschwitz gedeporteerd waarvan 1,1 miljoen mensen daar om het leven kwamen. De meeste slachtoffers waren Joodse mensen.

Joods Orthodox

Dit is een stroming binnen het Jodendom, waarbij Joodse mensen strikt leven volgens de wetten van de Joodse Bijbel. Zo zijn er vb. spijswetten die bepalen wat ze wel en niet mogen eten: Joden mogen geen varkensvlees eten en melkproducten en vlees mogen niet tezamen gebruikt worden. Ook de Sjabbat is een onderdeel van deze regels. In totaal zijn er zo meer dan 613 geboden (mitsvot in het Hebreeuws) die gevolgd (moeten) worden.

Depot

Een depot is een grote ruimte waar je zaken kan bewaren of achterlaten. Het depot uit Regina's verhaal is een groot leegstaand gebouw in Hemiksem waar de Duitsers tijdens de oorlog verblijven.

Cour

Cour is een Frans woord dat een klein koertje of tuin betekent, achter aan het huis.

Sjabbat

De sjabbat (of sabbat) is de wekelijkse rustdag van de Joodse mensen. Sjabbat vindt plaats vanaf vrijdagavond zonsondergang en duurt tot zaterdagavond. De zaterdag is de zevende dag van de Joodse week en op die dag mag er absoluut geen werk of arbeid verricht worden. Die dag bezoeken de Joodse religieuze mensen de synagoge (Joodse tempel).

Rantsoeneringszegels

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen de mensen zegels om eten of kleding te kunnen aankopen. Er was een tekort aan eten, omdat de Duitsers veel eten dat uit het buitenland kwam zelf gebruikte om te geven aan de Duitse soldaten. Om deze reden controleerden de Duitsers wat de mensen mochten kopen. Joodse mensen die ondergedoken leefden durfden geen zegels te gaan halen, omdat ze zo hun geheim adres moesten opgeven. Maar ook mensen met zegeltjes hebben tijdens de oorlog honger geleden.

Collaboratie

Collaboratie betekent samenwerken met de vijand. Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er in België mensen die meewerkten met de Duitsers en mee op zoek gingen naar ondergedoken Joden. Ook in andere landen waren er mensen die het eens waren met de Duitsers.

Verzet

Het verzet is de verzamelnaam voor alle personen en groepen die tijdens de Tweede Wereldoorlog weerstand boden aan de Duitse bezetting van België. Er waren verschillende geheime verzetsgroepen in ons land actief. Zij waren het niet eens met de Duitsers en probeerden Joodse mensen geheim onderdak te bieden, valse documenten te geven of Duitse acties te saboteren. Mensen die in het verzet zaten, riskeerden om gevangen te worden genomen, want dit was verboden.

Antisemitisme

Antisemitisme of Jodenhaat is de discriminerende en racistische behandeling van Joden omwille van hun afkomst of geloof. Joden hebben in de geschiedenis dikwijls te maken gehad met vijandigheid en haat, zoals discriminerende maatregelen van de overheid. Het georganiseerd doden van de Joodse mensen is hiervan het ergste voorbeeld. Dit noemen we de Holocaust.

Komandatur

Dit is de plaats waar de bevelhebber van de Duitse bezettingsmacht, de kommandant, verblijft samen met zijn Duitse soldaten. In Hemiksem verbleef de Komandatur in een groot depot, vlakbij het huis waar Regina zit ondergedoken.

Heil Hitler

De Hitlergroet of nazigroet is een groetgebaar dat gebruikt werd in nazi-Duitsland. De groet wordt uitgevoerd door de rechterarm uit te strekken in de lucht met een gestrekte hand, met de gestrekte handpalm omlaag. De persoon die de groet doet, zegt ook "Heil Hitler!". Deze groet werd in de jaren 1930 gemaakt om de gehoorzaamheid te tonen aan Adolf Hitler en was een aantal jaar verplicht om uit te voeren voor burgers en ambtenaren. Na de Tweede Wereldoorlog werd deze groet verboden in een aantal Europese landen.

BIJLAGE 4

Het verhaal van Georges Suchowolski

Voor haar latere echtgenoot Georges Suchowolski en zijn familie verliep de oorlog anders. Lees de tekst over het leven van Georges. Probeer vervolgens enkele gelijkenissen en verschillen met het verhaal van Regina op te lijsten.

De kleine Georges is 4 jaar wanneer de oorlog in België uitbreekt. Zijn vader beslist al snel na de eerste maatregelen tegen de Joden om onder te duiken. Ze verlaten hun vertrouwde huis en verhuizen in Antwerpen naar wel 5 verschillende adressen. Georges duikt onder met zijn ouders, zijn zus Suzanne en zijn grootouders. Telkens opnieuw moeten ze zich aanpassen aan hun nieuwe onderkomen. Ze veranderen ook hun achternaam naar 'Sommers', een niet-Joodse naam en laten door het verzet valse identiteitspapieren maken.

Het is best moeilijk om schuilplaatsen te vinden voor een hele familie, en de vader van Georges wil absoluut dat de familie samenblijft. De familie Suchowolski is Franssprekend, dat was toen de gebruikelijke taal voor de diamantsector in Antwerpen. Het is niet eenvoudig om een familie te vinden die je kan helpen in Vlaanderen, als je zelf Frans spreekt. Om deze reden beslist de vader van Georges om onder te duiken in Wallonië, waar de mensen Frans spreken. Bovendien val je in de kleine dorpjes in de Ardennen minder op, dus de kans om gepakt te worden is kleiner. Einde september 1942 verhuist de familie naar Durbuy, en begin januari 1943 naar een ander dorpje in Wallonië; Bonsin. Hier leeft Georges ondergedoken op een boerderij, samen met zijn ouders. Zijn grootouders en zusje vinden bij een ander gezin onderdak.

In juli 1943 houden de Duitsers een klopjacht, en ze vallen ook binnen in het huis waar Georges en zijn ouders zijn ondergedoken. De kleine Georges zit op dat moment op zijn kamertje, terwijl zijn ouders beneden in het huis worden opgepakt. Uit het raam ziet hij hoe zijn ouders en de mensen die hen onderdak gaf met de Duitsers worden meegenomen. Hij zal zijn ouders nadien nooit meer terugzien. Hij is dan 8 jaar, zijn zusje Suzanne 13. Georges wordt hierna opgenomen door een ander gezin, en wordt van zijn zus Suzanne gescheiden. Ze schrijven elkaar briefjes, maar Georges is bang is voelt zich heel alleen. In 1944 komen ook zijn grootouders en zus om in een Amerikaans bombardement nabij Namen. Hij overleeft als enige van heel zijn familie de Tweede Wereldoorlog.

*Bron:
Paul De Keulenaer (2012). Vergeten Oorlogs-kinderen. Het levensverhaal van de ondergedoken Joodse kinderen Regina en Georges. ASP (Academic and Scientific Publishers): Brussel.*

GELIJKENISSEN	VERSCHILLEN

Colofon

www.vredescentrum.be
www.antwerpenherdenkt.be
vredescentrum@antwerpen.be
03 338 36 51

© Vredescentrum (2022)

De educatieve documentaire *Regina Slusny: Oorlogskind tussen twee werelden* en het bijhorende lespakket werden uitgewerkt door het Vredescentrum van stad Antwerpen. Dit aanbod vervangt geen geschiedenisles, maar is een fijne extra na het behandelen van lessen over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Een uitgebreid lespakket over Jodenvervolging in België kan je hier terugvinden: www.antwerpenherdenkt.be/educatie/lespakketten/gelijkheid-mensenrechten-en-jodenvervolging

Vormgeving: An Eisendrath